

Confrontatie én ontmoeting. Grensoverschrijdend theater

Nog niet zo lang geleden was de wereld nog helder. Landen waren duidelijk afgebakende stukken grond waarop mensen woonden. Het maatschappelijke leven van die mensen werd meestal geregeld vanuit een plaats die om tal van redenen veel aanzien had en die vaak geografisch gezien ongeveer in het midden van het land lag. In steden als Brussel, Parijs of Amsterdam werden de beslissingen genomen die tot aan de uiterste grenzen van het land moesten gelden. Ook het economische en culturele leven speelde zich grotendeels in deze hoofdsteden af. De macht en het prestige van de centrumsteden stak scherp af tegen de verwaarloosde (en in de ogen van velen ook verwaarloosbare) grensgebieden. Grenzen waren dingen waar je beter zo ver mogelijk vandaan bleef.

In het midden van de twintigste eeuw begon in Europa de idee te groeien van een verregaande samenwerking tussen (toen nog) West-Europese staten. Europa moest op termijn een soort superstaat worden, naar analogie van de Verenigde Staten van Amerika. Sindsdien is de idee van een Europese Unie alleen maar concreter geworden. Als gevolg van deze idee brokkelden de fundamenteën van de heldere wereld beetje bij beetje af. Met de staten verloren ook de staatsgrenzen aan belang. Alleen de Europese buitengrenzen telden nog.

Deze mentaliteitswijziging hertekende de mentale geografie van de Europeanen grondig. Men begon zich te interesseren voor de oude grenzen, voor het verbod dat er al die tijd van uit was gegaan en men leerde het nut en het vermaak kennen dat gepaard ging met het doorbreken van die grenzen. Vandaag beginnen steeds meer mensen in te zien dat het overschrijden van een grens niet noodzakelijk verlies hoeft te betekenen, maar dat die transgressie het eigen financiële en culturele kapitaal flink kan doen aandikken. Dat de Belgisch-Franse grensstreek tussen Rijsel en Kortrijk zulke mogelijkheden biedt, zag de Rijselse burgemeester Pierre Mauroy al in, toen hij in 1991 de GPCI (grensoverschrijdende permanente conferentie van intercommunales) [**in Franse versie: *Copit (Commission permanente intercommunale transfrontalière)***] oprichtte, een nog steeds volop werkende denktank die de mogelijkheden van samenwerking tussen Vlaamse, Waalse en Franse intercommunales in de grensstreek moest onderzoeken en uitwerken.

Niet alleen de politiek begint het oude staatscentralisme steeds verder achter zich te laten. Ook de culturele sector, meer bepaald de theaterwereld, roert zich meer en meer in het grensdebat. In de Belgisch-Franse grensstreek tussen Kortrijk en Rijsel zagen de

voorbij jaren een drietal initiatieven het licht die de kwestie van grenzen en grensoverschrijdingen expliciet in de kijker plaatsten.

In juni 2002 liet het Kortrijkse gezelschap Theater Antigone van zich horen met het project *Over de schreve / Fables de la Frontière*. Bezieler en artistiek leider Jos Verbist maakte een tweetalige theatervoorstelling op de parking en in de oude douanekantoortjes van de grenspost in Rekkem. Die post lag er sinds het Schengenaakkoord uit 1993, dat het vrije verkeer van mensen en goederen moest regelen binnen een aantal landen van de Europese Unie, als een verloren vlakte bij. *Over de schreve / Fables de la Frontière* was een poging om het bonte allegaartje van douaniers, smokkelaars, koeriers, toeristen en zwervers die vroeger de Rekkemse grenspost kleur gaven, opnieuw tot leven te wekken. Jos Verbist kroop in de huid van een douanier en vertelde - in het Nederlands en in het Frans - verhalen uit de rijke geschiedenis van deze plek. Die verhalen ontsproten uit de geschiedenis van de plek zelf, maar konden vaak ook veel breder geïnterpreteerd worden. Ook figuurlijk probeerde de voorstelling het publiek immers te wijzen op het belang van grenzen. Wat denken we als een douanier zegt dat “[e]en persoon [...] niet meer [is] dan het materiële vehikel van zijn paspoort”? We worden geconfronteerd met de culturele en morele grenzen van ons denken, met de manier waarop we de ander bekijken, met de actuele problematiek van vluchtelingen en *sans-papiers*.

De grens als een plaats van confrontatie én ontmoeting: deze gedachte bracht het Kortrijkse gezelschap ook in de praktijk in de productie van het stuk. Voor *Over de schreve* werd immers samengewerkt met verschillende partners uit de Belgische en Franse grensstreek. Niet alleen OC ‘t Ghelandt uit Menen, maar ook de Compagnie du Tire Laine en het cultureel centrum Le Prato, beide uit Rijsel, participeerden in de productie.

Het Kortrijkse Theater Antigone was echter niet het eerste gezelschap dat de grens actief ging overschrijden. Die eer komt wellicht toe aan het in 1999 opgerichte Centre Transfrontalier de Création Théâtrale. Dat grensoverschrijdend centrum, dat sinds 2002 onder de naam “La virgule” opereert en Europese steun geniet via het programma Interreg 2, bundelt de artistieke krachten van de Compagnie Jean-Marc Chotteau uit Tourcoing en het Centre Culturel Mouscronnois.

“La virgule” liet niet alleen van zich horen met voorstellingen in het Centre Marius Staquet in Moeskroen of in het Théâtre Municipal van Tourcoing, waar het gezelschap zijn vaste stek heeft, maar ging ook de boer op en maakte theater op locatie, op Belgisch en op Frans grondgebied. De meest ophefmakende locatievoorstelling van “La virgule” was wellicht *Prises des becs ... au Gallodrome!* dat in juni 2002 hernomen werd in de “gallodrome” van

Neuville-en-Ferrain. Een “gallodrome” is een plaats waar hanengevechten worden gehouden, een tot op vandaag erg populair volksgebruik in Noord-Frankrijk. In de kleine arena waar normaal hanen elkaar bekampen, bracht “La virgule” een selectie van huishoudelijke scènes uit de Franse theatergeschiedenis te berde. In juni 2003 zal het gezelschap de arena van de “gallodrome” opnieuw betreden met *Les Bonimenteurs*. De vechtplaats van de hanen wordt dan een podium voor improvisatiekunstenaars op *Les nuits d’humour du Gallodrome*. Net als Theater Antigone maken Chotteau en de zijnen dus dankbaar gebruik van de geschiedenis van de plek om hun theater met nieuwe betekenissen op te laden.

Meer nog dan Theater Antigone echter, wil “La virgule” een politiek statement maken. De stukken van “La virgule” ontstaan in nauwe samenwerking met de bewoners van de grensstreek. De locatievoorstellingen die het gezelschap maakt, willen dan ook aantonen dat creativiteit mensen kan samenbrengen, mensen van beide zijden van de grens. Elke voorstelling opnieuw lijkt Chotteau dit standpunt met meer nadruk te verkondigen. Hoogtepunt van de bijzondere werkwijze van “La virgule” moet *Texto 2004* worden, het project dat het gezelschap voorbereidt in het kader van Rijsel 2004. Bedoeling is mensen mee te nemen op een rit door het grootstedelijk gebied tussen Rijsel en Kortrijk. Er wordt halt gehouden op ongewone locaties als fabrieken en speelzalen. Op elk van die locaties zal er een verhaal worden verteld, een lied worden gezongen of een schouwspel opgevoerd. Op die manier wil Chotteau de bezoekers van Rijsel 2004 kennis laten maken met de onvermoede, soms wat bizarre, maar altijd even boeiende volkse geschiedenis van het grensgebied tussen Kortrijk en Rijsel.

Als je weet dat naast Theater Antigone en “La virgule” ook nog het gezelschap Le Fil et la Guinde met zijn “Rencontres théâtrales du pays de la Lys” actief ijvert aan een betere verstandhouding tussen mensen en verenigingen aan beide zijden van de Belgisch-Franse grens, dan wordt duidelijk dat de debatten over grensoverschrijdende samenwerking voor velen geen praatjes voor de vaak zijn. Integendeel, mensen van beide kanten van de grens lijken te beseffen dat overschrijding van de grens rijker en rijper maakt en heel wat onvermoede creatieve energie doet vrijkomen. Zowel in België als in Frankrijk hoor je steeds vaker: de toekomst ligt ginder, óver de grens. Laat het een signaal zijn aan de politici dat de ingeslagen weg verder doorgezet moet worden.

Bart van der Straeten

La Virgule, Centre Transfrontalier de Création Théâtrale (Compagnie Jean-Marc Chotteau & Centre Culturel Mouscronnois), 82, bd. Gambetta, F-59200 Tourcoing. Tel.: +33-(0)3-20.27.13.63 Fax: +33-(0)3-20.27.13.64. chotteau@free.fr; www.ciechotteau.free.fr

Le Fil et la Guinde, Château Dalle-Dumont, 21 rue de Linselles, F-59117 Wervicq Sud, Tel. & Fax: +33-(0)3-20.39.56.96, lefiletlaguinde@free.fr